

DE ONDERGANG VAN ÇRĪWIJAYA

DOOR

N. J. KROM

MEDEDEELINGEN DER KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN, AFDEELING LETTERKUNDE
DEEL 62, SERIE B, N°. 5

AMSTERDAM — 1926

Bibliothèque Maison de l'Orient

150040

DE ONDERGANG VAN ÇRĪWIJAYA

DOOR N. J. KROM

Tien jaar geleden was de naam van Çrĭwijaya nog slechts aan enkele orientalisten bekend, en waren dezen het er bovendien niet over eens, wat die naam eigenlijk voorstelde. Thans leest men over het rijk Çrĭwijaya zelfs al in de schoolboeken en weten wij, dat zóó de eerste zeemogendheid van den Archipel heette, wier centrum in het tegenwoordige Palembang lag en die, in de zevende eeuw ontstaan, gedurende eenige eeuwen het Westelijk deel van den Archipel onder haar controle heeft gehad, rechtstreeks gezag uitoefenend aan beide zijden der straat van Malaka, het groote emporium voor den handel van de eilandenwereld, tusschenstation voor het internationale verkeer naar Voor-Indië en Arabië eenerzijds, Achter-Indië en China anderzijds, en behalve dat ook een brandpunt van Buddhistische wetenschap. Een opzienbarende artikel van Coedès in 1918, een uitgebreide studie van Ferrand in 1922, om van verdere litteratuur te zwijgen, hebben dat in een helder licht gesteld.¹⁾

Wij willen ons thans bezighouden met den ondergang van dat machtige rijk in de dertiende eeuw en zullen daarbij tevens gelegenheid hebben den samenhang op te merken van de gebeurtenissen op Sumatra met die in andere deelen

¹⁾ Coedès, *Le royaume de Çrĭwijaya*, *Bull. Ec. Fr. d'Extr. Or.* 18 (1918), No. 6; Ferrand, *L'empire Sumatranais de Çrĭwijaya*, *Journ. Asiat.* 11 : 20 (1922), ook afzonderlijk verschenen.

van Zuid-Oost Azië. De oude geschiedenis dier verschillende staten wordt door verschillende geleerden uit verschillende bronnen moeizaam gereconstrueerd, en door den aard van dat werk loopt men wel eens gevaar, te veel binnen het speciale onderwerp bevangen te blijven en den invloed van wat buiten de grenzen plaats vond over het hoofd te zien. De geschiedenis van Zuid-Oost Azië in de dertiende eeuw toont ten duidelijkste, dat een verklaring van den gang van zaken in den éénen staat slechts te beproeven valt door ook rekening te houden met wat in de nabuurstaten voorvalt.

De belangrijkheid juist van deze eeuw springt eerst recht in het oog, als men zich rekenschap geeft van het geheel andere beeld, dat zich aan den aanvang en aan het einde van dit tijdperk voordoet. Drie groote machten staan omstreeks 1200 op den voorgrond, ongehinderd van buiten, want de laatste Chineesche Sung-keizers hebben voor het buitenland weinig politieke belangstelling en in Annam zal zich de laatste vorst der verzwakte Ly-dynastie welhaast in een klooster terugtrekken. Die drie machten zijn in de eerste plaats het Birmeesche rijk van Paḡān, dat zich van den bovenloop der groote rivieren tot op het Maleische schiereiland uitstrekt, en op dit oogenblik juist op het punt staat zijn laatste groote tempelstichtingen te beginnen. Het rijk der Khmer's in Kambodja is de tweede groote staat; hij heeft het naburige Tjampā geheel ten onder gebracht en doet het veroverde gebied tot de Achter-Indische Oostkust door een onderkoning besturen. De derde mogendheid is Çrīwijaya, dat het Westen van den Archipel beheerscht, met het grootste deel van het Maleische Schiereiland, en zelfs met West-Java, en dat bovendien aanspraken doet gelden op Ceilon. Daarenvens is het Javaansche rijk, dat wil in dezen tijd zeggen het rijk van Kaḡiri, meester geworden over het Oosten van den Archipel, maar overigens blijkt niet, dat het behoefte heeft zich tegenover het buitenland te laten gelden.

En nu honderd jaar later. In China is de Yuen-dynastie

opgetreden, met de avontuurlijke buitenlandsche politiek van Chubilai, die zich actief is gaan bemoeien met de zaken van Birma, Tjampā en Java. Het groote rijk van Pagān is geheel vernietigd, en op zijn plaats vindt men een aantal Shan-staatjes, krachteloos en onbeduidend, eigenlijk ternauwernood staatjes te noemen, terwijl slechts in de delta zich het aanstaande rijk van Pegu eenigermate gaat atteekenen. Kambodja bestaat nog wel, maar het heelt weinig te beteekenen: het gezag der Khmer's teert in het reeds door een vijandelijke verovering geteisterde, maar nog altijd schitterende Angkor op zijn ouden roem. Die vijanden kwamen uit den nieuwen staat, die aan den Menam is verzezen, het Siameesche Sukhodaya, dat onder het krachtig bewind van Rāma Gaṃheng zijn gebied naar alle zijden heelt uitgebreid en gereed schijnt de eerste plaats te gaan innemen in Achter-Indië. Aan de Oostkust is Tjampā weliswaar van den Kambodjaanschen druk bevrijd, maar het zal zich nu te weer moeten stellen tegen de veel gevaarlijker aanvallen van de Annamieten, die het ten slotte te gronde zullen richten. In den Archipel eindelijk is de rol van Çrīwijaya als groote mogendheid uitgespeeld en hebben de onderhoorigheden zich los gemaakt, om op den duur aan Java te vervallen, hetwelk reeds op Sumatra zijn invloed gelden doet en heeft getracht door zijn vasalstaat Malayu, in Djambi, de rol van Çrīwijaya te doen overnemen. Het is echter niet aan Malayu, maar aan Java zelf, waar zich het juist gestichte rijk van Majapahit gaat ontplooiën, dat de toekomst behoort. Zoo is de trits der groote mogendheden van 1200, Pagān, Kambodja, Çrīwijaya (met Java op den achtergrond) in 1300 vervangen door Sukhodaya op het vasteland (terwijl Kambodja naar het tweede plan gedrongen is) en Java met Malayu in de eilandenwereld.

Doch, zoo zal men vragen, is deze voorstelling van den gang van zaken niet in strijd met een zeer duidelijk gegeven, dat den val van Çrīwijaya in de veertiende, en niet in de dertiende, eeuw stelt, dus aanmerkelijk na de zooeven aangeduide ver-

anderingen in de Zuid-Oost-Aziatische toestanden? Inderdaad, zulk een gegeven is er, en het is duidelijk genoeg. De geschiedenis der Chineesche Ming-dynastie vermeldt namelijk ¹⁾, na eenige gezantschappen van Çrīwijaya in de eerste jaren dezer sinds 1368 opgetreden dynastie opgesomd te hebben, dat in 1376 de koning van Çrīwijaya overleed en zijn zoon hem opvolgde, welke zoon in het volgend jaar tribuut aan het Chineesche hof zond. De gezanten zeiden, dat de zoon niet uit eigen gezag den troon durfde bestijgen en daarom de goedkeuring van het keizerlijk hof verzocht. De keizer prees zijn plichtsgevoel en beval, hem het zegel en de investituur als koning van Çrīwijaya te laten overbrengen. Op dat oogenblik echter was Çrīwijaya reeds veroverd door Java, en toen de koning van laatstgenoemd rijk vernam, dat de keizer een koning over Çrīwijaya had aangesteld, werd hij zeer verstoord en liet de keizerlijke gezanten opvangen en dooden. De keizer achtte het niet rechtvaardig hem daarvoor te straffen. Wel hield hij een eenigen tijd daarna aan zijn hof verschijnend Javaansch gezantschap meer dan een maand aan met de bedoeling op deze gezanten zijn straf toe te passen, maar ten slotte werden zij teruggestuurd met een brief aan hun koning, waarin deze werd berispt om wat hij had gedaan.

Met deze protestnota was het incident tusschen China en Java gesloten; Çrīwijaya bleef Javaansch en zelfs zijn naam werd door de veroveraars veranderd.

Nu denken wij er geen oogenblik aan de juistheid van deze mededeelingen op zich zelf in twijfel te trekken. Slechts willen wij ze in verband met andere gegevens brengen en zóó trachten ze op hun werkelijke waarde te schatten.

Bezien wij de verschillende berichten omtrent Çrīwijaya eens nauwkeurig, dan constateeren wij, dat tot 1225 onze gegevens geen 'de minste onzekerheid overlaten omtrent het

¹⁾ Het citaat uit Boek 324 is opgenomen bij Groeneveldt, *Notes on the Malay Archipelago and Malacca* (1876), blz. 69, verg. blz. 36.

bestaan en de positie van dat rijk als groote mogendheid; in genoemd jaar 1225 gaf de Chineesche douane-ambtenaar Chau Ju-kua zijn *Chu-fan-chi* in het licht¹⁾, waarin hij op grond van eigen informaties ons over de handelsbeweging, maar ook over de politieke gesteldheid van den Archipel inlicht. Dan is Çrīwijaya nog het groote emporium, dat het eeuwenlang geweest was; dan is het ook nog de beheerscher van de geheele Westelijke helft der eilandenwereld²⁾ en van het Maleische Schiereiland. Slechts één ding schijnt, bij vroeger vergeleken, veranderd te zijn. Oudere berichten doen ons een dubbel rijk onder een gemeenschappelijken koning kennen, omfattend eenerzijds Çrīwijaya op Sumatra, anderzijds Kaṭāha (Kědah) op den Overwal, en dat laatste rijkdeel treedt, met name in de relaties met Voor-Indië, niet minder op den voorgrond dan het eerste. Chau Ju-kua daarentegen geeft alle onderhoorigheden, van de eilanden en het vasteland, op als te behooren tot Çrīwijaya, zónder meer. Of er in de staatsrechtelijke verhouding iets gewijzigd is, kunnen wij niet nagaan, maar wel is duidelijk, dat het zwaartepunt van het rijk in 1225 te Çrīwijaya zelf, dus op Sumatra lag.

Na 1225 houden de rechtstreeksche berichten over Çrīwijaya als groote staat op. Immers wel volgen nog eenige Arabische auteurs³⁾, die hoog opgeven van den machtigen Mahārāja van Sribuza, maar de inhoud hunner mededeelingen bewijst duidelijk, dat zij slechts herhalen, wat oudere bronnen hun te lezen gaven, want, gelijk Ibn Sa'īd zegt, deze eilanden zijn beroemd door de verhalen van kooplieden en reizigers. Dikwijls worden de oudere bronnen trouwens ook met name geciteerd, doch ook elders kan men uit het terugkeeren van steeds weer dezelfde verhalen en uit de verwarring in geografische bijzonderheden opmaken, te doen te hebben met tweedehandsche gegevens. Wanneer eindelijk in 1349 weder

1) Editie Hirth-Rockbill (1912), blz. 60—66.

2) Alleen Kampe heeft zich blijkens blz. 159 losgemaakt.

3) Geciteerd bij Ferrand, blz. 67 en volg.

een ooggetuige van zijn bevindingen bericht, opnieuw een Chinees in den persoon van Wang Ta-yuen, is Çrīwijaya een Sumatraansch staatje als een ander, dat zich voor den beschouwer niet van andere naburige rijkjes onderscheidt.¹⁾

Daartegenover echter is er een andere naam, die in de laatste decennien der dertiende eeuw op den voorgrond gaat treden: die van Malayu. Geheel nieuw is die naam niet, want reeds in de zevende eeuw had een onafhankelijk Malayu in het tegenwoordige Djambi gelegen, maar nog in dezelfde eeuw had het zijn afzonderlijk bestaan ten koste van Çrīwijaya verloren. Als onderhoorigheid van dat rijk was het blijven leven en had het ook een zekeren bloei gekend — getuige o.a. de oudheden, waaraan het jaartal 1064 verbonden is — maar politiek was het van geen belang meer. Nu verrijst het opnieuw. Sinds 1281 verschijnen gezantschappen van Malayu aan het Chineesche hof en omstreeks denzelfden tijd beginnen gewapende conflicten van Malayu met Siam²⁾. In 1286 leeren wij uit een in de Padangsche Bovenlanden gevonden inscriptie, die ik een tiental jaren geleden de eer had hier te bespreken³⁾, niet alleen dat Malayu zich toen tot zoover naar het binnenland uitstreckte, maar ook dat het de suzeriniteit erkende van den opperkoning van Java, Kṛtanagara van Singhasāri. Als zes jaar later binnenlandsche onlusten dien opperkoning ten val hebben gebracht en de Javaansche troepen van Sumatra teruggetrokken zijn, wordt de band losser en bij het naderen der groote Chineesche expeditie van 1292, stelt Malayu zich met andere staatjes, die vroeger aan Çrīwijaya behoord hadden, onder de bescherming van het Chineesche oppergezag. In datzelfde jaar 1292 valt het bekende bezoek aan Noord-Sumatra van Marco Polo, en als deze auteur iets over de toestanden op Sumatra mededeelt, noemt

¹⁾ Rockhill, *Young Pao* 16 (1915), blz. 134—140.

²⁾ Pelliot, *Bull. Ec. Fr. d'Extr. Or.* 4 (1904), blz. 326—328.

³⁾ *Versl. Meded.* 5:2 (1916), blz. 306—339.

hij wél Malayu met zijn groote hoofdstad en levendige specerijenhandel, doch zwijgt hij algeheel over Çrīwijaya¹⁾. Het is Malayu, dat zich eerlang ook aan de overzijde van de Zeestraat zal doen gelden en dat, opnieuw onder den invloed van het herstelde Javaansche rijk gekomen, het uitgangspunt voor de Javaansche gebiedsuitbreiding op Sumatra zal worden, zóó zelfs, dat men op den duur den naam Malayu voor heel Sumatra kan gebruiken.

Als voornaamste staat van dat eiland heeft het dus in de veertiende eeuw de plaats ingenomen, vroeger door Çrīwijaya bekleed. Deze omstandigheid heeft geleid tot de voor de hand liggende veronderstelling, nog thans veelal aanvaard, dat Malayu dan ook eigenlijk niets anders is dan de voortzetting van Çrīwijaya. Dit rijk zou om ons onbekende redenen van naam en misschien van dynastie zijn veranderd, maar toch in wezen zijn blijven voortbestaan en zijn historische rol, daargelaten dan den toenemenden Javaanschen invloed, zijn blijven spelen.

Intusschen komen wij met zulk een veronderstelling toch al te zeer in strijd met de verdere gegevens. Niet alleen zijn Malayu en Çrīwijaya, Djambi en Palembang, geografisch andere begrippen, maar juist uit de veertiende eeuw hebben wij de bewijzen van een naast elkaar bestaan van die beiden. In denzelfden tijd dat de reeds geciteerde Ming-annalen verhalen van den koning van Çrīwijaya-Palembang, diens dood in 1376 en de daarop volgende verovering door Java, regeert blijkens zijn oorkonden in de Padangsche Bovenlanden ongestoord koning Adityawarman over Malayupura, gelijk hij zelf verzekert.²⁾ Dit nevens elkaar voorkomen van beide namen op hetzelfde tijdstip in zoover uiteenliggende streken, maakt het onzes inziens onmogelijk om ze als namen van éénzelfden staat te verklaren, noó daargelaten het zonderlinge verschijnsel,

¹⁾ Editie Yule-Cordier II (1903), blz. 280—283.

²⁾ Kern, *Verspr. Geschr.* VII (1917), blz. 174.

dat de reeds bijna een eeuw verlaten naam Çrīwijaya hier weer opeens zou te voorschijn komen om het ook bij de Chineezzen bekende en gebruikelijke Malayu te vervangen.

Neen, Malayu moge dan al de rol van Çrīwijaya hebben overgenomen, Çrīwijaya zelf is het geenszins, en als hier inderdaad een rol over te nemen was, m.a.w. Çrīwijaya zijn oude leidende positie opgegeven had, moeten het wel heel bijzondere gebeurtenissen geweest zijn, die tusschen 1225 en 1281 de groote mogendheid van het Westen machteloos hebben gemaakt. Wij zullen hebben na te gaan, wat er omtrent die gebeurtenissen valt waar te nemen.

Het eerste bedrijf van Çrīwijaya's ondergang speelt op Ceilon. Daareven vermeldden wij reeds de aanspraken op dat eiland, welke de Sumatraansche staat, naar Chau Ju-kua boekstaaft, gelden deed, maar heel veel beteekenis kan dat niet hebben gehad, want dezelfde auteur noemt Ceilon tegelijkertijd als onderhoorigheid van een staat op de Malabarkust. Halfweg de dertiende eeuw schijnt koning Candrabhānu het oogeblik gekomen te hebben geacht, om van die aanspraken ernst te maken. De Ceiloneesche kroniek Mahāwamsa verhaalt ¹⁾, hoe in het elfde jaar van Parakramabāhu II, d.w.z. in 1251, het leger der „Jāwaka's" onder Candrabhānu op het eiland landde, de rivierovergangen bezette, strooptochten deed en slechts met moeite genoopt kon worden het eiland weder te verlaten. Eenige jaren later keerde hij terug, thans met een talrijke menigte Zuid-Indische bondgenooten, vestigde zijn hoofdkwartier op den Subha en eischte de relieken van den Buddha en de erkenning van zijn gezag. Een omsingeling en een nederlaag in een grooten slag maakten aan die eischen een einde; de koning moest vluchten met achterlating van harem en schatten.

Toen Kern deze plaatsen uit den Mahāwamsa bekend maakte ²⁾, opperde hij reeds de mogelijkheid, dat deze Jāwaka's

¹⁾ Ed. Geiger (1908—1912), LXXXIII, 36—48 en LXXXVIII, 36—48

²⁾ In 1896. *Verspr. Geschr.* III (1915), blz. 29—33.

uit Sumatra gekomen zouden zijn. De vele door Ferrand aangehaalde citaten, waar Jāwa(ga) het rijk van Çrīwijaya beteekent, maken die mogelijkheid tot hooge waarschijnlijkheid. En dan komt weer een andere bron ons het verder lot van Candrabhānu mededeelen. De Zuid-Indische Pāṇḍya-koning Jaṭāwarman Wīrapāṇḍya heeft ons twee oorkonden nagelaten¹⁾, uit 1264 en 1265. In één daarvan noemt hij onder de door hem verslagen vorsten ook den koning van Kaḍāra²⁾, hetgeen de titel is, waarmee de Zuid-Indische bronnen bij voorkeur den mahārāja van Çrīwijaya naar diens overzeesche rijkshelft aanduiden. In de andere beroemt hij zich op de verovering van Ceilon en daarnevens op het feit, dat hij genomen heeft de kroon en het gekroonde hoofd van den koning der Çāwaka's. Hetzij nu Jaṭāwarman oorspronkelijk een bondgenoot van Candrabhānu was (de Pāṇḍya's komen in den Mahāwamsa onder diens hulptroupen voor) hetzij hij dadelijk vijandig tegenover hem stond, in elk geval heeft hij klaarblijkelijk van de nederlaag op Ceilon gebruik gemaakt om den Sumatraan onschadelijk te maken. Zoo brengt de combinatie dezer gegevens ons tot de reconstructie van een geweldige catastrofe: het expeditie-leger van Çrīwijaya op Ceilon vernietigd, en Candrabhānu zelf door de Pāṇḍya's, waarschijnlijk nog altijd op Ceilon, gedood. Dat alles moet vóór 1264 zijn gebeurd.

Een groote verzwakking van Çrīwijaya moest van deze ramp het noodzakelijk gevolg zijn. Intusschen, tijdelijke verzwakkingen had het in den loop zijner geschiedenis meer gekend. Het gevaarlijke was, dat juist op dit moment twee machten gereed stonden om van de veranderde omstandigheden gebruik te maken. Het samentreffen hunner aanvallen op het rijkdeel aan den Overwal en dat op Sumatra is noodlottig geworden.

¹⁾ Bij Ferrand, blz. 48—50.

²⁾ Tamil-vorm van Kaṭāha.

Op het vaste land is de groote vijand niet, zooals men misschien zou kunnen meenen, het rijk van Pagān, hoewel dat zich in zijn bloeitijd ook tot op het Maleische Schiereiland had doen gelden, en evenmin het rijk der Khmer's, dat er niet alleen politieken maar ook cultureelen invloed had uitgeoefend en in het Noorden zijn taal en beschaving ingang had doen vinden. Pagān onder den bigotten en ijdelsten praler Narathihapate had genoeg te doen met het onderdrukken van opstanden binnen de eigen grenzen en het tegenhouden der opdringende Shan's uit het Noorden¹⁾. Kambodja heeft al in het begin der eeuw zich uit de veroveringen in het Oosten moeten terugtrekken, en omstreeks 1250 moeten gedoogen, dat de Thai-hoofden van Sukhodaya de gehoorzaamheid opzegden en een nieuw onafhankelijk rijk stichtten²⁾, dat na zijn consolidatie zich onder Rāma Gamheng naar alle zijden ten koste van de naburen ging uitbreiden. In het Zuiden ligt het Schiereiland, door Çrīwijaya niet langer behoorlijk te verdedigen. Ook daarheen is dus de stoot gericht, en de aan zichzelf overgelaten voormalige onderhoorigheden van het Sumatraansche rijk kunnen dien niet weerstaan.

Zelfs op Noord-Sumatra doet het centrale gezag zich niet meer gelden, en gaan de staatjes zich geheel zelfstandig gedragen. Ook hier op Sumatra komt echter de gevaarlijke tegenstander van buiten, en wel van Java. Koning Kṛtanagara van Singhasāri, sinds zijns vaders dood in 1268 zelfstandig optredend, en de onmiddellijk door hem aan het bewind geroepen nieuwe rijksbestierder Aragani, hebben ingezien, dat het beslissende moment gekomen was, en nu of nooit een eind zou moeten worden gemaakt aan de evenwichtspolitiek tegenover Çrīwijaya, welke sinds de conflicten der tiende eeuw de verhouding tot dat rijk beheerscht had, en die wel tot de ontwikkeling van Java tot de mogendheid van

¹⁾ Zie Harvey, *History of Burma* (1925), blz. 60—64.

²⁾ Coedès, *Journ. Asiat.* 11 : 15 (1920), blz. 233—245.

het Oosten van den Archipel geleid had, doch Çrīwijaya in het rustig bezit van het Westen had gelaten. Het breken met die beproefde politiek was een daad, die tot kritiek aanleiding gaf, en van die kritiek meenen wij nog den weerklink te hooren in de Pararaton-kroniek¹⁾. Doch de koning zette door, en in 1275 koos de groote expeditie naar Sumatra te Tuban zee, de Pamalayu zooals de Javaansche geschiedenis zegt, de Djambi-expeditie, gelijk wij dit kunnen vertalen.

Het succes dier expeditie wordt afdoende bewezen door de reeds genoemde inscriptie van koning Kṛtanagara, melding makend van de schenking van een godenbeeld aan zijn onderdanen in Malayu, en gevonden diep in de binnenlanden van Sumatra. Juist die vindplaats is van belang, want als een vorst in zijn eigen land zich meester over allerlei andere rijken noemt, kan dat tenslotte een goedkoope manifestatie zijn, maar als hij in het veroverde land zelf zich tot zijn „onderdanen” richt, volgt daaruit het bestaan van een werkelijk gezag. Voorloopig moest dat gezag nog door den militairen arm gesteefd worden: bijna twintig jaar is het Javaansche leger op Sumatra gebleven en de terugroeping was een gevolg niet van den rustigen toestand in Malayu, maar van interne aangelegenheden op Java zelf. Niettemin, als resultaat der Javaansche expeditie herrees het rijk van Malayu, als vanouds in tegenstelling tot Çrīwijaya, maar thans als vasalstaat van Java.

Het feit dat Çrīwijaya goedschiks of kwaadschiks — wij weten niets van de bijzonderheden — heeft moeten dulden, dat de gevaarlijke nabuurstaat en concurrent van het Oosten niet alleen op Sumatra zelf vasten voet kreeg en behield, maar er zelfs een uitgestrekt gebied blijvend militair bezette, toont overtuigend, dat zijn positie als groote mogendheid had afgedaan. De verzwakking was klaarblijkelijk van dien aard, dat tegen de gelijktijdige aanvallen van Sukhodaya in het Noorden en Java in het Zuiden geen verweer meer mogelijk

¹⁾ Nader in onze *Hindoe-Javaansche Geschiedenis* (1926), blz. 327.

was. Van het groote rijk als zoodanig bemerken wij dan ook niets meer sinds dezen tijd, en als er berichten zijn over de staatjes, die er nog een halve eeuw geleden deel van uitmaakten, blijken deze een geheel onafhankelijk bestaan te zijn gaan voeren.

Maar toch is de verdere loop der gebeurtenissen niet geweest wat men zou kunnen vermoeden. Want nu verschijnt een andere macht, op welks ingrijpen stellig niemand had kunnen rekenen en wel China, waar de Sung-dynastie voor de Yuen plaats maakt en Chubilai zelfs nog vóór hij met binnenlandsche tegenstanders afgerekend heeft, aandacht gaat schenken aan de handels- en politieke betrekkingen met de Zuid-Oostelijke naburen¹⁾. Zijn pogingen om over verschillende staten de Chineesche „bescherming” uit te strekken en de vorsten te bewegen tot een huldigungsreis naar het Chineesche hof, werden uit den aard met wantrouwen begroet. Misschien is het dit dreigend gemeenschappelijk gevaar, dat een nauwere aaneensluiting van Java en Tjampā door een huwelijksverbintenis der vorsten ten gevolge had, en een Javaansche prinses, waarschijnlijk een dochter van Kṛtanagara, op den Tjamschen troon bracht²⁾. In elk geval zijn het Java en Tjampā geweest, die met Pagān het meest van de keizerlijke belangstelling te lijden hebben gehad.

Daarbij schijnt het verschil in behandeling van Pagān tegenover die van Java en Tjampā een aanwijzing, dat het den keizer niet om gebiedsuitbreiding zonder meer te doen was, doch hij bepaaldelijk prijs stelde op de onderhoorigheid van de beide laatstgenoemde zee Staten, waarmede uitgebreide handelsrelaties bestonden, doch hem aan Birma, moeilijk bereikbaar en zonder groot rechtstreeksch verkeer, veel minder gelegen was. Indrawarman van Tjampā erkent direct de Chineesche suzeriniteit en weigert slechts den persoonlijke hofdienst; toch haalt hij zich daarmede een Chineeschen

¹⁾ Rockhill, *T'oung Pao* 15 (1914), blz. 440 volg.

²⁾ *Tijdschr. Bat. Gen.* 56 (1914), blz. 319.

inval op den hals, die zijn land tijdelijk in Chineesche handen brengt en hemzelf op de vlucht drijft, en slechts geen verdere noodlottige gevolgen heeft gehad omdat de Annamieten, die de Chineesche machtsuitbreiding met leede oogen aanzagen, en zelf kort en goed geweigerd hadden Chubilai als opperheer te huldigen, den Chineezen slag leverden en hen versloegen en zoo ook Tjampā van den vijand bevrijdden. Dat geschiedde in 1285¹⁾.

Tegenover Pāgān daarentegen is des keizers lankmoedigheid zóó groot, dat men duidelijk kan zien, hoe weinig resultaat hij zelfs van een geslaagde expeditie verwachtte. Hoewel Narathihapate de keizerlijke gezanten onder voorwendsel van een vergrijp tegen de etiquette doet dooden, onthoudt zich Chubilai vooreerst van alle maatregelen en grijpt eerst in bij een Birmeeschen inval binnen zijn eigen gebied; maar ook dan nog verbiedt hij uitdrukkelijk den opmarsch naar Pāgān. Eerst als de Birmeesche koning zonder reden uit zijn hoofdstad is weggevlucht en onderweg vermoord is en het heele land in beroering verkeert, rukken de Chineezen op om het verlaten Pāgān te plunderen en te verbranden²⁾. Maar daar blijft het dan ook bij; de troepen keeren terug, en de hoofden der Shan-staatjes, die op het rijksgebied van Pāgān verrijzen, erkennen nominaal het Chineesch gezag, maar worden daadwerkelijk volkomen aan zichzelf overgelaten. Zoo heeft Chubilai zeker niet met opzet, en eigenlijk tegen zijn bedoeling, het groote rijk van Pāgān, dat twee en een halve eeuw Birma had beheerscht, in 1287 weggevaagd.

Wat Java den keizer aandoet, is heel wat minder erg: hier wordt de gezant door Kṛtanagara niet gedood, doch met geschonden aangezicht teruggestuurd. Onmiddellijk wordt besloten tot een straf-expeditie, die echter door omstandigheden eerst in 1292 onder zeil gaat. Als zij den Archipel bereikt,

1) Maspéro, *T'oung Pao* 12 (1911), blz. 456—474.

2) Harvey, blz. 64—70.

is Kṛtanagara van Singhasāri reeds van het tooneel verdwenen, tengevolge van een overval door een zijner eigen regenten; de Javaansche troepen zijn daarop van Sumatra teruggetrokken, en ook verder moet Java gedurende eenige jaren, wat de buitenlandsche politiek aangaat, uitgeschakeld zijn geweest, tot in de veertiende eeuw het nieuwe rijk van Majapahit de historische taak van Singhasāri zou overnemen. Malayu is dus voorloopig op zichzelf aangewezen. Zelfs onder deze omstandigheden blijkt niets van een herstel van Çrīwijaya of van een poging daartoe. De rijkjes aan Sumatra's Noordkust geven bij de nadering der Chineesche vloot gehoor aan de sommatie tot erkenning van China's oppergezag¹⁾; daaronder ook het thans nog weinig beteekenende Samudra, dat op den duur een plaats van belang zou worden en weldra, het voorbeeld van Pěrlak volgend, den Islām zou aannemen: Marco Polo kent het nog als heidensch in 1292²⁾, doch reeds in 1297 is de grafsteen van den eersten Mohammedaanschen vorst gedateerd³⁾. En onder de staten, die de bevelen des keizers in ontvangst nemen, is eveneens Malayu.

Niet Çrīwijaya, doch Malayu is het, hetwelk zich ook later gelden doet, en welks groei door het tijdelijk terugtreden van Java nog schijnt te zijn bevorderd. Malayu is het ook, dat nu of later — de dateering der desbetreffende oorkonde is helaas onzeker⁴⁾ — oppergezag uitoefent aan de overzijde van de Zeestraat, ook in dat opzicht de plaats innemend van Çrīwijaya. En merkwaardig is daarbij dat deze oorkonde⁵⁾, uitgaande van den gouverneur van Grahi, onder een koning wiens naam en titulatuur volkomen die der vorsten van Malayu is, gesteld is in zuiver Kambodjaansch en gevonden

¹⁾ Pelliot l.l.

²⁾ l.l. II, blz. 284—306.

³⁾ Moquette, *Rapp. Oudh. Dienst* 1913, blz. 1—12.

⁴⁾ Zie *Hindoe-Javaansche Geschiedenis*, blz. 411.

⁵⁾ Coedès, *Bull. Ec. Fr.* l.l. blz. 33—36.

is ter plaatse waar inderdaad het land Grahi moet hebben gelegen, een voormalige onderhoorigheid van Çrīwijaya (volgens Chau Ju-kua) in het Noorden van het Maleische Schiereiland.

Dit deel van het Schiereiland, dat wat taal en cultuur betreft Kambodjaansch was, is nu juist de streek, waarheen Sukhodaya, gelijk wij zagen, een begeerig oog sloeg. Invloed van Malayu in die buurt beteekent tegenstelling tot Siam. En inderdaad: in 1295 teekenen de Yuen-annalen aan, dat Siam, hetwelk langen tijd met Malayu overhoop gelegen had¹⁾, op keizerlijk bevel den vrede herstelde.

Als in de veertiende eeuw Java zich weder opgericht heeft, zal het opnieuw Malayu onder zijn bescherming nemen, en zal de koning van Majapahit zoowel Sumatra als het grootste deel van het Maleische Schiereiland tot zijn onderhoorigheden rekenen. De bekende lijst der van Java afhankelijke landen in zang 13 en 14 van den Nāgarakṛtāgama (1365) zal het ons doen zien, maar diezelfde lijst zal bewijzen, dat daarmede Sukhodaya niet uit zijn veroveringen teruggedrongen was. De belangrijke havenstad ter Oostkust, Çrī Dharmarājanagara, het Ligor der Portugeezen, eertijds deel van de Overwalsche rijkshelft van Çrīwijaya, is dan in handen van Siam en wordt zelfs met het juist gestichte Ayudhyā uitdrukkelijk genoemd als een der grootste steden van dat rijk, waarmede Java overigens toentertijd de meest vriendschappelijke betrekkingen onderhield²⁾.

Wij weten ook, in welken tijd Çrī Dharmarājanagara in Siameesche handen gekomen is en dat is juist in den tijd, waarin wij dat zouden verwachten, tijdens de veroveringen van Rāma Gaṃheng, gelijk die worden opgesomd op de groote oorkonde van dien vorst, waarin de jaartallen 1283—1292 voorkomen. En nog in een ander verband wordt de naam

¹⁾ Vgl. ook Blagden, *Journ. Straits Br. Roy. As. Soc.* 81 (1920), blz. 25.

²⁾ Ed. Kern (1919), blz. 51 en 262.

van die stad er genoemd, een verband, waarop wij thans onze aandacht nog moeten vestigen. De voortreffelijke uitgave der inscripties van Sukhodaya door Coedès in 1924 stelt ons in staat ook van dit nieuwe materiaal gebruik te maken ¹⁾).

„Koning Rāma Gaṃheng, soeverein van Sukhodaya, evenals de prinsen en prinsessen, de mannen zoowel als de vrouwen, de edelen en de hoofden, allen zonder uitzondering, zonder onderscheid van rang of sekse, beoefenen met devotie de godsdienst van den Buddha”, aldus een zinsnede uit de oorkonde. Er is ook nog wel iets anders dan Buddhisme, want in een latere passage wordt gesproken van den genius van een heuvel, van wiens goedgunstigheit de voorspoed des lands afhankelijk is, en dat wijst ongetwijfeld op het voortbestaan van oude inheemsche vereering tegelijk met het geïmporteerde Buddhisme. Met dat al, de koning voelt zich in de eerste plaats Buddhist, vereert Buddha-beelden en relieken en bouwt er heiligdommen voor. Vooral is er sprake van ceremoniën bij het klooster der Araññika's, dat de koning „gesticht heeft, en aangeboden aan den patriarch, den wijze die volledig het Tripiṭaka bestudeerd heeft, die geleerder is dan alle andere monniken des lands en gekomen is uit Çrī Dharmarāja”.

Het Buddhisme van Sukhodaya volgt de leer van het Hīnayāna. Wie er nog aan mocht twijfelen, kan in de volgende inscriptie lezen van een vorstelijken monnik, die zich in alle opzichten naar het voorbeeld van Ceilon gedraagt, er trouwens ook geweest was en er lieden van had meegebracht ²⁾). Ook elders treffen wij de verwijzingen naar Ceilon en dat verwondert ons niet, want Ceilon is nu eenmaal in dezen tijd, zooals ook de Birmeesche geschiedenis overvloedig leert, het middelpunt van het Hīnayāna. Neen, het verwonderlijke is

¹⁾ *Receuil des inscriptions de Siam* I, blz. 45—48.

²⁾ Blz. 64, 71 enz.

juist, dat koning Rāma Gaṃheng's patriarch niet uit Ceilon, maar uit Çrī Dharmarāja komt.

Bij gebrek aan duidelijke gegevens moeten wij groote voorzichtigheid in acht nemen, doch in vragenden vorm mag toch wellicht wel de mogelijkheid genoemd worden, dat wij hier te doen hebben met een samengaan van politieke en religieuze tegenstellingen, een parallel dus voor het verschijnsel, dat in de achtste eeuw valt waar te nemen, wanneer de verbreiding van Çrīwijaya's macht samengaat met het veld winnen van het Buddhisme van het Mahāyāna ¹⁾. In die achtste eeuw verrees in deze zelfde streken de groote Mahāyānistische tempelstichting van Vieng sa; thans is het Çrī Dharmarāja, waar de patriarch van Sukhodaya vandaan kwam, een bakermat van Hīnayāna. Heeft er in dien tusschentijd een ommekeer plaats gehad? Wij kunnen het niet bewijzen, al zij ook even herinnerd aan het feit, dat Paḡān, hetwelk toch ook tot op het Schiereiland zijn invloed heeft doen gelden, aan het eind der twaalfde eeuw een groote opleving van het Hīnayānistisch Buddhisme had aanschouwd, hetwelk men, twijfelend aan de zuiverheid der tot dusver in Birma gevolgde practijken, opnieuw was gaan putten uit de Ceiloneesche bron ²⁾.

Hoe het zij, als Rāma Gaṃheng zijn Hīnayānistischen patriarch uit Çrī Dharmarāja haalt, kan hij daarmee een religieuze eenheid demonstreeren, in tegenstelling tot de heerschende opvattingen in Malayu zoowel als op Java. Daar toch vinden wij in dezen tijd een uiterst geavanceerd Mahāyāna, zóó sterk Tantrisch, dat men bijna zou aarzelen het nog Buddhisme te noemen, indien de aanhangers zelve dit niet deden. Nog onlangs is het karakter van dezen godsdienst zoowel ten opzichte van Kṛtanagara als van den eenigen vorst van Malayu, die ons omtrent deze zaken inlicht, op overtuigende wijze aangetoond ³⁾. Indien nu werkelijk de verheffing

¹⁾ *De Sumatraansche periode der Javaansche geschiedenis* (1919), blz. 25.

²⁾ Harvey, blz. 56.

³⁾ Moens, *Tijdschr. Bat. Gen.* 64 (1924), blz. 521—579.

van den geestelijke uit het begeerde Çrī Dharmarāja tot patriarch van Sukhodaya een politiek-religieuze zet is, zouden wij wel gaarne willen weten (maar eenige kans op bevrediging van dien weetlust is er niet), of dat feit vóór of na de verovering heeft plaats gehad. Ook hier denken wij allicht aan een andere episode uit de Achter-Indische geschiedenis: de val van Thaton, dat bloeiend middelpunt van Buddhisme, in 1057, als gevolg van de komst van den geleerden monnik Shin Arahan, den lateren primaat, bij koning Kyanzittha van Pagān¹⁾.

Doch laten wij deze mogelijkheden, die misschien wat ver gezocht zijn, verder terzijde en keeren wij tot ons uitgangspunt terug. Hoe is onder al deze bedrijven de positie van Çrīwijaya? Dat het nog eenigermate een macht van beteekenis zou zijn, blijkt uit niets, en is, gezien de mate waarin Malayu het blijkt te overvleugelen en te vervangen, ook hoogst onwaarschijnlijk. Hoe hebben wij het ons dan voor te stellen? Vermoedelijk als een staatje, gelijk er zooveel andere waren, en gelijk Wang Ta-yuen het in 1349 zou zien. Krachteloos als het was geworden, heeft het bij het doorzetten van Majapahit's imperialisme in de veertiende eeuw zich stellig met die andere staatjes moeten schikken naar het Javaansche oppergezag. Dat wordt dan ook bevestigd door de reeds even geciteerde opgave der onderhoorigheden van Java in den Nāgarakṛtāgama van 1365, hoewel wij daar vergeefs den eigen naam Çrīwijaya zullen zoeken: zelfs die herinnering aan vroegere grootheid gunde de Javaan het klaarblijkelijk niet. Maar wel vinden wij als onderhoorigheid op Malayu, hetwelk hier dan de aanduiding van geheel Javaansch Sumatra is geworden, den geografisch met de kern van Çrīwijaya overeenkomenden naam van Palembang, en die dan ook op de tweede plaats, alleen na Djambi, dat immers het oorspronkelijk Malayu en het uitgangspunt van het Javaansche gezag op Sumatra was.

¹⁾ Harvey, blz. 25—28.

Heeft het onder Javaansche opperhoogheid nog een eigen vorst gehad? Ongetwijfeld, en zelfs meer dan een tegelijk. Wang Ta-yuen, den toestand in zijn tijd besprekend, behandelt eerst Çrīwijaya en vervolgens een land, dat hij Kieu-kiang noemt, en van beiden vermeldt hij, dat er een eigen vorst was. Nu is Kieu-kiang volgens de Ming-annalen de nieuwe naam van Çrīwijaya, door de Javanen na de verovering in zwang gebracht¹⁾, en de uitstekend geïnformeerde Ma Huan, die in het begin der vijftiende eeuw in het gevolg van Chêng Ho den Archipel bezocht, vertelt, wanneer hij Kieu-kiang gaat behandelen, dat dit oudtijds Çrīwijaya heette en dat men het ook Palembang noemt²⁾. Met andere woorden, die drie begrippen behooren geografisch bijeen, en als op een gegeven tijdstip Çrīwijaya en Kieu-kiang elk een eigen koning hebben, beteekent dat een versnippering van wat eenmaal de kern van het rijk Çrīwijaya was geweest.

In dit licht hebben wij nu ook de gebeurtenissen van 1377 te beschouwen, die wij in het begin dezer mededeeling uit de Ming-annalen aanhaalden. De toestand is er dan nog weer wat verwarder geworden, want bij het jaar 1373 staat aangegeekend, dat er in dien tijd drie koningen waren; één daarvan blijkt den titel Ma-na-ha Pao-lin-pang, Mahārāja Palembang te voeren. Met eenige dezer naast en na elkander regeerende vorsten treedt China in verbinding; het initiatief tot die vernieuwde relaties gaat in 1370 van den keizer uit, in verband natuurlijk met de sedert het optreden der Ming-dynastie weder meer actieve buitenlandsche politiek. De opperheer te Majapahit schijnt, naar ook in andere deelen van zijn gebied blijkt, tegen zulke gezantschappen geen bezwaar gehad te hebben, zoolang het maar bij de wisseling

¹⁾ Daar Wang den naam in 1349 gebruikt, kan deze „verovering” niet die van 1377 zijn; de Javanen moeten, als het bericht juist is, den naam reeds gewijzigd hebben, toen Çrīwijaya in de eerste helft der veertiende eeuw in hun macht kwam.

²⁾ Groeneveldt, *Notes* blz. 73, verg. Ferrand, blz. 32.

van beleefdheden bleef. Doch dat was van de beide onderhandelende partijen toch eigenlijk niet de bedoeling. China tracht waar het kan de staatjes van den Archipel aan zich te verbinden, ten koste van de verhouding tot Java; het doet dat eenigszins aarzelend, want Majapahit's macht is groot en weet zich snel en geducht te doen gelden. West-Borneo geeft ons juist in deze jaren van beide verschijnselen een voorbeeld: daar heeft in 1368 Sulu een inval in Pu-ni gedaan, maar is door een Javaansche politie-vloot afgestraft, en in datzelfde Pu-ni verschijnt in 1370 een Chineesch gezantschap, dat den koning ondanks protest van ter plaatse aanwezige Javanen tot een contra-beleefdheid aan het Hemelsche Hof weet te bewegen.¹⁾

In dienzelfden geest moeten ook de Chineesche gezanten in Çrīwijaya gewerkt hebben en hier vonden zij bij een vorst, die niet vergeten kon zijn dat zijn voorgangers de onafhankelijke heerschers over een groot eilandenrijk waren geweest, gereede ooren. Zich misrekenend in de hulp, die hij van China tegen Majapahit verwachten kan, stelt de koning van 1377 zich geheel onder de Chineesche bescherming en vraagt den keizer om de investituur. Maar dan vindt Java dat het genoeg is; het zendt zijn vloot naar Çrīwijaya en doet dat bezetten; de Chineesche gezanten worden gedood. De keizer, zooals wij zagen, moet zich daar na een begrijpelijke opwelling van toorn ten slotte bij neerleggen. Zoo blijft alles bij het oude, maar een herhaling van zooiets wil het Javaansche gezag toch niet meer riskeeren; het is voortaan uit met de quasi-zelfstandige eigen vorsten, en het land wordt ten deele door Java bezet, ten deele overgelaten aan Chineesche hoofden, die niet veel meer dan zeeroovers zijn.

Zoo is wat in 1377 gebeurde niet meer dan een episode, een kortstondige en reeds in den aanvang gesmoorde poging tot herwinning der lang verloren onafhankelijkheid. De

¹⁾ *Notes*, blz. 103 en 110.

ondergang van de groote mogendheid Çrīwijaya ligt een eeuw vroeger, en was waarschijnlijk reeds omstreeks 1280 een voldongen feit. De snelle val van het nog in 1250 zoo machtige rijk wordt eerst begrijpelijk door ook de ontwikkeling der politieke verhoudingen buiten Çrīwijaya in aanmerking te nemen.

LA CHUTE DE ÇRĪVIJAYA.

L'état de Çrĭvijaya, qui s'étendait sur la plus grande partie de Sumatra et de la Péninsule Malaise et dont l'histoire nous est connue grâce à M. M. Coedès et Ferrand, ne joue plus son rôle de grande puissance après le XIIIme siècle, bien que, dans l'histoire des Ming, il nous soit parvenu une information qui fixe la prise de Çrĭvijaya par les Javanais en 1377. Les documents ne nous attestent l'existence du grand empire de Çrĭvijaya que jusqu'en 1225; à partir de 1280 un autre royaume de Sumatra va prendre son essor, le Malayu. On a pensé que Malayu n'était que Çrĭvijaya sous un autre nom, mais cette hypothèse est invraisemblable, parce que, justement pendant les événements qui, en 1377, eurent lieu à Çrĭvijaya, le roi de Malayu règne paisiblement dans une autre partie de l'île. Si, dès la fin du XIIIme siècle, Malayu a pu prendre la place de Çrĭvijaya, il faut qu'entre 1225 et 1280 de graves circonstances aient mis fin à la puissance de cet empire.

Or nous savons qu'en 1251 et les années suivantes une expédition Sumatranaise contre Ceylan a échoué complètement et qu'après la défaite le roi est tombé entre les mains d'un prince indien. A la suite de cette catastrophe, Çrĭvijaya n'a plus pu résister aux invasions combinées de ses ennemis dans le Nord et dans le Sud: les Thaïs de Sukhodaya s'emparèrent d'une partie de la Péninsule Malaise, le roi Kṛtanagara de Java dirigea une expédition contre Sumatra, où l'état de Malayu, vivant jusqu'alors sous la domination de Çrĭvijaya, reconquit son indépendance grâce à la protection javanaise.

A la même époque l'ascension au trône de Chubilai marqua un changement dans la politique extérieure de la Chine, comme on peut le constater par son attitude à l'égard de Campā, de Paḡān et de Java. Quand la flotte chinoise

s'approcha de Java en 1292, Malayu fit sa soumission, et l'affaiblissement de Java, après la mort de Kṛtanagara et le départ des Chinois, contribua à augmenter l'importance de Malayu, qui essaya même d'étendre son influence à la Péninsule. Il s'ensuivit un conflit avec les Siamois de Sukhodaya. Peut-être, dans ce conflit, la religion se mêlait à la politique; le Bouddhisme de Sukhodaya était le Hīnayāna, tandis que Java et Malayu adhéraient au Mahāyāna; or le roi de Sukhodaya faisait venir son patriarche hīnayāniste de la ville de Çrī Dharmarāja, ancienne possession de Çrīvijaya et faisant désormais partie du royaume siamois.

Au cours du XIVme siècle, l'empire javanais de Majapahit devint le maître de l'Insulinde et prit de nouveau Malayu et le Sud de la Péninsule sous sa protection; ce qui restait de Çrīvijaya dut se soumettre aussi. Les événements de 1377 ne sont qu'une révolte contre la domination javanaise, due peut-être à l'instigation des Chinois, qui s'ingérèrent de la même manière dans les affaires de Bornéo. Les Javanais ont mis fin à ce soulèvement sans grand effort. La chute véritable de Çrīvijaya est celle de ± 1280.